

Αθήνα, 27 Σεπτεμβρίου 2016

Αξιότιμε Κύριε Πρόεδρε,

Η παρούσα επιστολή προέκυψε από την επισκόπηση του εκπαιδευτικού υλικού και των οδηγιών προς τους δασκάλους και θεολόγους καθηγητές, που διατίθενται από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.) βάσει των νέων Προγραμμάτων Σπουδών (Π.Σ.) για το μάθημα των Θρησκευτικών. Φυσικά απόκειται στον εκπαιδευτικό η ειδικότερη χρήση των κειμένων και μουσικών έργων της διδακτέας ύλης, που δεν αποτελούν σχολικά βιβλία. Ωστόσο το δημοσιευμένο, πλέον, υλικό μετουσιώνει σε πρακτική μορφή σε ποιο μαθησιακό αποτέλεσμα αποβλέπουν τα νέα Π.Σ. και παρουσιάζει με απτό τρόπο τον χαρακτήρα και τους σκοπούς του νέου μαθήματος. Η δημοσίευση του παραπάνω υλικού επιτρέπει και επιβάλλει να εκφράσω τις πρόδηλες απορίες και αντιρρήσεις, που δημιουργούνται από την μελέτη του, σε συνδυασμό και με τις θέσεις της πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου Παιδείας σχετικώς προς το μάθημα.

Εν πρώτοις οφείλω να επαναλάβω το αυτονόητο, για ποιο λόγο είμεθα συνομιλητές της Πολιτείας. Μέχρι σήμερα η δημόσια επιχειρηματολογία του κ. Υπουργού Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων κατέληγε διαρκώς με την επωδό ότι «η Πολιτεία αποφασίζει», σαφώς υπονοώντας ότι η Εκκλησία επιθυμεί να ποδηγετήσει στην Πολιτεία. Άραγε στην δημοκρατική μας πατρίδα έχει χώρο η λουδοβίκεια άποψη ότι Πολιτεία είναι μόνο ο Υπουργός; Το ότι επαναλαμβάνεται διαρκώς ότι άρθρο 3 παρ. 1 του Συντάγματος έχει χαρακτήρα αριθμητικής διαπιστώσεως, όταν γίνεται λόγος για επικρατούσα θρησκεία, είναι κάτι ασήμαντο για την λήψη πολιτικών αποφάσεων σε μία δημοκρατία, εφ' όσον πρόκειται για ζητήματα θρησκευτικής εκπαιδεύσεως; Η Εκκλησία της Ελλάδος, στο τομέα της θρησκευτικής αποστολής Της, δεν εκπροσωπεί την θρησκευτική πλειοψηφία των κατοίκων αυτής της χώρας; Απευθυνόμαστε λοιπόν στην πολιτική ηγεσία της Πατρίδας ως μια κοινωνική ομάδα, ενότητα

Κλήρου και Λαού, επί ενός ζητήματος θρησκευτικής αγωγής, που μας αφορά.

Δεύτερον, όλο αυτό το διάστημα η πολιτική ηγεσία του Υπουργείου εμφανιζόταν να επιχειρηματολογεί απέναντι σε αιτήματα, που ουδέποτε προέβαλε η Εκκλησία προκειμένου να προσπεράσει τις επιφυλάξεις μας ως φανατικές, παλαιολιθικές, ή αντιδημοκρατικές. Ουδέποτε ισχυρίσθηκε η Ιερά Σύνοδος ότι το άρθρο 16 παρ. 2 του Συντάγματος υποχρεώνει την Πολιτεία να «κατηχεί» τα παιδιά μέσα στις σχολικές αίθουσες, ώστε να γίνουν χριστιανοί ή ότι η Εκκλησία αναμένει τέτοιου είδους εξυπηρετήσεις από το Κράτος στο πλαίσιο του μαθήματος των Θρησκευτικών. Και εν πάση περιπτώσει η Εκκλησία δεν κρύβεται πίσω από το Σύνταγμα * η σχέση του ελληνικού Λαού με την ορθόδοξη πίστη είναι ενεργό συλλογικό βίωμα με ιστορικό βάθος, για το οποίο οι κληρικοί είμαστε κυρίως υπεύθυνοι, και δεν επιβάλλεται εξουσιαστικά από νομικούς κανόνες. Αυτές λοιπόν είναι αναληθείς υπεραπλουστεύσεις, που μας αποδόθηκαν από το Υπουργείο Παιδείας, προκειμένου να αποφευχθεί μία έντιμη και σοβαρή συζήτηση για την βελτίωση της θρησκευτικής εκπαιδεύσεως στο σχολείο, την οποία και η Εκκλησία επιθυμεί.

Η Ορθοδοξία δεν έχει τίποτα να φοβηθεί από την σύγκριση με τα άλλα θρησκευόμενα και δόγματα. Η σύγκριση όμως προϋποθέτει ότι το μάθημα παρέχει στον μαθητή συνεκτική και πλήρη εικόνα της ιδιαιτερότητας της Ορθοδοξίας, δηλαδή ένα σύνολο δομημένων γνώσεων με ψύχραιμη, επιστημονική - θεολογική προσέγγιση και όχι σκόρπιες ψηφίδες κοινωνιολογικού ή φιλοσοφικού προβληματισμού με αφορμή το θρησκευτικό φαινόμενο. Επί πλέον, προϋποθέτει το απαραβίαστο και ανέλεγκτο του θρησκευτικού φρονήματος του μαθητή από το Κράτος.

Ήδη από το 2015 η ρητορική των εκπροσώπων του Υπουργείου Παιδείας συστηματικά διαστρέβλωνε, κατά βολικό τρόπο, τον ρόλο του υπάρχοντος μαθήματος των Θρησκευτικών ως μίας δήθεν ανελεύθερης και προσηλυτιστικής διαδικασίας «παραγωγής πιστών» της ορθόδοξης Εκκλησίας μέσα στις σχολικές αίθουσες. Ακούσθηκαν επιθετικές απόψεις κατά του μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν, ότι δηλαδή επηρεάζει τὴν «ταύτιση ή η σύγχυση των χώρων του θρησκευτικού με τον δημόσιο που είναι κατεξοχήν κοσμικός και ανεξίθρησκος», όπως δήλωσε, σχεδόν αμέσως μετά την ανάληψη του χαρτοφυλακίου της, η Αναπλ.Υπουργός κ. Σία Αναγνωστοπούλου, η οποία τάχθηκε υπέρ της απαλλαγής χωρίς οποιαδήποτε επίκληση λόγων θρησκευτικών συνειδήσεως (και κατ'

ούσιαν δηλαδή υπέρ της μετατροπής του μαθήματος από υποχρεωτικό σὲ προαιρετικό).

Αργότερα εντός του έτους 2015, άρχισε να κυκλοφορεί μία νεώτερη θέση του Υπουργείου Παιδείας ότι το μάθημα οφείλει να αλλάξει, διότι αίφνης η πολιτική ηγεσία άρχισε να ανησυχεί για τη διαφύλαξη της «υποχρεωτικότητάς» του εν όψει του μέχρι τότε δήθεν κατηχητικού – προσηλυτιστικού του χαρακτήρα. Αυτό σηματοδοτούσε την έναρξη μίας προσπάθειας να τεθεί σε εκβιαστική βάση η κατάργηση της πλειοψηφικής παρουσίας του γνωστικού υλικού για την Ορθοδοξία και του θεολογικού χαρακτήρα του μαθήματος, προκειμένου να εισαχθεί πλέον ένα μάθημα μη θεολογικό (π.χ. κοινωνιολογικό, ιστορικό ή φιλοσοφικό) και με υποβαθμισμένη την ορθόδοξη θρησκευτική παράδοση υπό την απειλή της –ειδάλλως– καταργήσεως του μαθήματος.

Πιο πρόσφατα άρχισε να κυκλοφορεί και ακόμα νεώτερη επιχειρηματολογία του Υπουργείου Παιδείας, ότι η ομαλή ένταξη των μεταναστών και προσφυγών στην ελληνική κοινωνία, επιβάλλει πλέον ένα διαφορετικό μάθημα Θρησκευτικών. Η Ορθόδοξη Εκκλησία πρώτη συνέτρεξε και στηρίζει αυτούς τους απελπισμένους αδελφούς μας χωρίς διακρίσεις φυλής ή θρησκείας. Απομένει όμως να διευκρινισθεί, εάν αυτή η δικαιολογία περί της μεταβολής του μαθήματος των Θρησκευτικών συνδέεται με την υποβάθμιση των μαθημάτων των Αρχαίων Ελληνικών και της Ιστορίας, για τα οποία προτείνεται να μην εξετάζονται στο τέλος του σχολικού έτους. Υφίσταται ευρύτερος σχεδιασμός, ώστε οι επόμενες γενιές Ελλήνων πολιτών να αποτελούνται από μία σχετική πλειοψηφία ελληνογενούς πληθυσμού με ασθενή ταυτότητα και ένα άθροισμα εθνοτικών και θρησκευτικών μειονοτήτων, για τις οποίες θα ακολουθείται η πολιτική της μη ομαλής αφομοιώσεώς τους από την ελληνική κοινωνία; Εάν έτσι είναι, πρόκειται για μια εκπαιδευτική επιλογή εθνικής και ιστορικής εμβέλειας, για την οποία οφείλουν οι υπεύθυνοι να δημοσιοποιήσουν τις προθέσεις τους.

Σε αντίθεση με την άποψη περί μη προσκολλήσεως στο παρελθόν, πιστεύω ότι τα μαθήματα των Θρησκευτικών, της Ελληνικής γλώσσας, Λογοτεχνίας και Ιστορίας αποτελούν αναγκαία μαθήματα ταυτότητας και διαδραματίζουν σοβαρό ρόλο στη διαμόρφωση του φρονήματος των αυριανών Ελλήνων πολιτών. Για τον λόγο αυτό, οι απόψεις της Εκκλησίας υπερβαίνουν τις συγκυριακές διαφωνίες επιστημονικών ή πολιτικών χώρων. Η Ιερά Σύνοδος συνειδητά δεν τοποθετήθηκε στην σχετική επιστημονική διαφωνία των δύο ενώσεων θεολόγων, της «Πανελλήνιας Ενώσεως Θεολόγων» και του «Καιρού». Οι απόψεις μας δεν σημαίνουν την συμπαρατάξη ή αντιπαράθεση της Εκκλησίας με τις προτάσεις

εκατέρας των επιστημονικών ενώσεων ή των πολιτικών κομμάτων επί των θέματος.

Στις 14.1.2016 επισκέφθηκε τον Υπουργό Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων κ. Νικόλαο Φίλη αντιπροσωπεία της Ιεράς Συνόδου για να του παραδώσει υπόμνημα με τις θέσεις της Ιεράς Συνόδου για το μάθημα των Θρησκευτικών, απευθυνόμενο σε αυτόν. Με το κείμενο αυτό η Εκκλησία της Ελλάδος α) δήλωνε ότι διαφωνούσε με την άποψη ότι το υπάρχον μάθημα ήταν «κατηχητικό», δηλαδή ότι αποβλέπει στη δημιουργία πιστών, β) δήλωνε ότι είναι στο πλευρό της Πολιτείας με στόχο τη βελτίωση του μαθήματος, όμως με κριτήρια επιστημονικά και παιδαγωγικά, και όχι με πολιτική στόχευση και γ) πρότεινε επίσης να διατηρηθούν οι παιδαγωγικές κατευθύνσεις και σκοποί των υπαρχόντων Προγραμμάτων Σπουδών και να εμπλουτισθούν με όσα χρήσιμα (θρησκευσιολογικά, φιλοσοφικά κ.λπ.) στοιχεία είχαν τα -τότε Πιλοτικά και ήδη ισχύοντα- νέα Π.Σ..

Ο κ. Υπουργός δήλωσε στην αντιπροσωπεία της Ιεράς Συνόδου ότι θα πράξει ό,τι του υποδείξει ο επιστημονικός σύμβουλος του Υπουργείου, το Ι.Ε.Π., και παρέδωσε τον φάκελο στον εκεί παριστάμενο Πρόεδρο του Ι.Ε.Π., Καθηγητή κ. Γεράσιμο Κουζέλη, αρνούμενος να διαβάσει το κείμενό μας με την αιτιολογία ότι πρόκειται για καθαρώς επιστημονικό ζήτημα αποκλειστικής αρμοδιότητας του Ι.Ε.Π.. Αναρωτιέται κανείς γιατί δεν επέδειξε ανάλογη αυτοσυγκράτηση και διακριτικότητα απέναντι στις αρμοδιότητες του Ι.Ε.Π., όταν ακολούθως έσπευσε να προκαταλάβει το αποτέλεσμα του διαλόγου για το μάθημα, δηλώνοντας επανειλημμένα τις προσωπικές του βεβαιότητες ότι είναι «κατηχητικά» τα υπάρχοντα Π.Σ. των Θρησκευτικών, αναφερόμενος μάλιστα στις δικές του σχολικές εμπειρίες από τα βιβλία των Θρησκευτικών. Τα ισχύοντα όμως βιβλία δεν γράφθηκαν τη δεκαετία του 1970 και η πολιτική δεν ασκείται βάσει παιδικών αναμνήσεων ή ιδεολογικών απωθημένων.

Δεν αντελήφθη ότι με τον τρόπο αυτό αδίκησε ένα χρήσιμο σχολικό μάθημα, στοχοποίησε και περιθωριοποίησε τους θεολόγους – εκπαιδευτικούς του Υπουργείου Παιδείας, εμφανίζοντας τους ως μισσιονάριους, που διεξάγουν θρησκευτική προπαγάνδα μέσα στην σχολική τάξη. Είναι ενδεικτικό ότι προχθές μόλις και η κ. Αναπληρώτρια Υπουργός Παιδείας υπέπεσε στο ίδιο σφάλμα, όταν δήλωσε ότι δεν καταλαβαίνει «γιατί η Εκκλησία θεωρεί ότι απειλείται, όταν ο Υπουργός Παιδείας αποφασίζει να εφαρμόσει αυτό που οι ίδιοι οι θεολόγοι, δηλαδή η επιτροπή, τού έχει εισηγηθεί» (24.9.2016). Δηλαδή η πολιτική ηγεσία του Υπουργείου εμμένει στην προκατάληψη ότι οι επιστήμονες

θεολόγοι, εκπαιδευτικοί του Υπουργείου ή επιστημονικοί σύμβουλοι του Ι.Ε.Π., εκπροσωπούν την Εκκλησία μέσα στην σχολική κοινότητα.

Έθεσε λοιπόν ως αφετήρια της δημόσιας συζητήσεως τις προσωπικές του πεποιθήσεις ως ευκλείδεια αξιώματα και προεξόφλησε το αποτέλεσμα, χωρίς να έχει παραλάβει οποιοδήποτε σχετικό επιστημονικό πόρισμα του Ι.Ε.Π.. Η διαπίστωση του υπάρχοντος μαθήματος ως «κατηχητικού» δεν προέκυψε ούτε από τον «Εθνικό και Κοινωνικό Διάλογο για την Παιδεία». Εν πάση περιπτώσει αν υπήρξε επιστημονικό πόρισμα του Ι.Ε.Π. περί του «κατηχητικού» χαρακτήρα των προηγούμενων Π.Σ., όφειλε να το θέσει στη δημοσιότητα.

Ακόμα και εάν ήταν το μάθημα ομολογιακό (όρος που δεν ταυτίζεται με το κατηχητικό) μέχρι σήμερα, δεν νομίζω ότι είναι οπισθοδρομικές οι ευρωπαϊκές χώρες, που προσφέρουν στο ωρολόγιο πρόγραμμα των σχολείων μάθημα Θρησκευτικών με ομολογιακό χαρακτήρα: η Νορβηγία, η Αυστρία, η Κύπρος, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο, η Ολλανδία, η Γερμανία, η Βόρεια Ιρλανδία (:Μ. Βρετανία), η Ιρλανδία, η Ισπανία, η Ιταλία, η Πολωνία, η Πορτογαλία, η Σλοβακία, η Τσεχία, η Ουγγαρία, η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Λετονία, η Μάλτα και η Λιθουανία.

Οφείλω επίσης να επαινέσω την νομοθετική πρωτοβουλία του κ. Υπουργού Παιδείας να φέρει προς ψήφιση στην Βουλή διάταξη, με την οποία, πολύ εύλογα, έδωσε το δικαίωμα στους Έλληνες Ισραηλίτες και Ρωμαιοκαθολικούς συμπολίτες μας, ώστε να διδάσκονται τα παιδιά τους την θρησκευτική τους πίστη με εκπαιδευτικό του δόγματός τους και της επιλογής τους, τον οποίο προτείνει η οικεία θρησκευτική κοινότητα και τον προσλαμβάνει το Υπουργείο Παιδείας (άρθρο 55 Νόμου 4386/2016, ΦΕΚ Α' 83). Φυσικά το ίδιο ισχύει και για τα παιδιά των μουσουλμάνων συμπολιτών μας στη Δυτική Θράκη. Το αναπάντητο ερώτημα είναι γιατί το Υπουργείο Παιδείας αποφάσισε να στερήσει το δικαίωμα ανάλογης θρησκευτικής εκπαίδευσης στα παιδιά των ορθόδοξων χριστιανικών οικογενειών της χώρας μας.

Παρ' όλα αυτά δημοσιεύθηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 13 Σεπτεμβρίου 2016 οι Υπουργικές Αποφάσεις, που καθιερώνουν νέα Προγράμματα Σπουδών σε Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο βιαστικά, χωρίς να προηγηθεί καμία προπαίδευση και ενημέρωση των καθηγητών θεολόγων και χωρίς να έχουν ετοιμασθεί νέα βιβλία Θρησκευτικών.

Είχε σπεύσει μάλιστα ο εν λόγω κ. Υπουργός, λίγο πριν την ορισθείσα συνάντησή μας μαζί με τον κ. Πρωθυπουργό το βράδυ της 1^{ης}.9.2016, να προκαταλάβει τις εξελίξεις με αιφνιδιαστική δήλωση στη Βουλή και Δελτίο Τύπου το μεσημέρι της ίδιας ημέρας, ότι «από φέτος

σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης θα εφαρμοσθεί το νέο πρόγραμμα του μαθήματος των Θρησκευτικών».

Σχόλια για το περιεχόμενο των Προγραμμάτων.

Υφίσταται πάντοτε μία κατηγορία καλοπροαίρετων ανθρώπων, που θέλουν να είναι προοδευτικοί, και στο άκουσμα κάθε μεταρρυθμίσεως τάσσονται αυθωρεί, λόγω ιδεολογικού αυτοματισμού, υπέρ της μεταβολής μόνο και μόνο επειδή πρόκειται για κάτι καινούριο, χωρίς φυσικά να είναι ενήμεροι για το περιεχόμενό της. Η υποστήριξη είναι επόμενο να συμβαίνει ιδίως για την μεταρρύθμιση σε ένα μάθημα, όπως τα Θρησκευτικά, που έχουν στοχοποιηθεί ως «συντηρητικό» και «εκκλησιαστικό». Λόγοι υπευθυνότητας επέβαλαν στην Εκκλησία να μην υπαναχωρήσει, προτού μάλιστα λάβει και γνώση του εκπαιδευτικού υλικού, από τις επιφυλάξεις και αντιρρήσεις, που εξέφρασε στον κ. Υπουργό Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων γραπτώς με το υπ' 158/72/14.1.2016 υπόμνημα της Ιεράς Συνόδου και τις προβάλλαμε ήδη από την εποχή που έγιναν γνωστοί οι σχεδιαζόμενοι στόχοι και μέθοδοι του νέου μαθήματος.

Πλέον, από το εκπαιδευτικό υλικό κειμένων και μουσικών έργων και τις σχετικές οδηγίες, δηλαδή το βασικό όχημα εφαρμογής των νέων Π.Σ., που έχει αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του Ι.Ε.Π. (http://www.iep.edu.gr/index.php/el/?option=com_content&view=article&id=451) σταχυολογώ μερικά παραδείγματα και διατυπώνω την απορία: αν υποθέσουμε ότι ήταν υπερβολικά «χριστιανικό» ή και «κατηχητικό» το μάθημα των Θρησκευτικών μέχρι τώρα, τι είδους μάθημα διαμορφώνουν πλέον οι παρακάτω υπερβολές ή τα άσχετα με το θεολογικό αντικείμενο κείμενα και μουσικά έργα;

Α. στην Γ' Δημοτικού, που είναι η πρώτη τάξη διδασκαλίας του μαθήματος των Θρησκευτικών, το εκπαιδευτικό υλικό αναλύει θρησκευτικές έννοιες και το περιεχόμενό τους σε διάφορα θρησκευτά:

ι) στην «ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Θρησκευτικές γιορτές: μέρες γεμάτες χαρά και σημασίες» ο μαθητής των 7-8 ετών διδάσκεται «Χαιρόμαστε γιορτάζοντας»: την Ροσ Ασανά (Εβραϊκή Πρωτοχρονιά), την Ιντ αλ-φιτρ των μουσουλμάνων. Για τις ορθόδοξες εορτές υπάρχει μία μονοσέλιδη αναφορά για τα είδη τους.

ii) ακολουθεί αναφορά στα θρησκευτικά σύμβολα της κάθε θρησκείας και ανάλυσή τους, ενώ το εκπαιδευτικό υλικό πληροφορεί τον οκτάχρονο μαθητή για «Τα 99 **Ωραιότατα Ονόματα** για τον Αλλάχ των μουσουλμάνων» και τα «Τα ονόματα του Θεού για τους Εβραίους: Γιαχβέ, Αδωναϊ, Ελοχίμ».

Σε αυτόν τον θεματικό κύκλο εκτίθενται οι εορτές με τα σύμβολα του Θεού, χωρίς να υπάρχει οργανική και λογική σύνδεση ανάμεσά τους. Σε μια από τις θεματικές με τίτλο «Αναγνωρίζοντας σύμβολα του Θεού» αναφέρονται θρησκευτικά σύμβολα, που δεν είναι σύμβολα του Θεού των θρησκειών. Δίπλα στα σύμβολα του Θεού στον Χριστιανισμό (ιχθύς, άμπελος κ.λπ.), παρατίθενται σύμβολα, όπως η ημισέληνος, το Γιν και Γιάνγκ κ.ά. που δεν είναι σύμβολα των Θεών των συγκεκριμένων θρησκευμάτων. Εντελώς άσχετη με την συγκεκριμένη Θεματική Ενότητα (εορτές) και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματά της είναι η υποενότητα με τα ονόματα του Θεού των μουσουλμάνων και των εβραίων. Δηλαδή, η απόπειρα συσσώρευσης κοινών στοιχείων από διαφορετικές θρησκευτικές παραδόσεις είναι ολοφάνερα πιεσμένη και επιπόλαια, με αποτέλεσμα την σύγχυση των μαθητών.

iii) πιο κάτω υπάρχουν λίγες παράγραφοι υπό τον τίτλο «Η Κυριακή των Χριστιανών» και ακολουθεί το «Σάββατο των Εβραίων» (Τι σημαίνει «Σάββατο», Η Συναγωγή, Η Τορά, Η Μενορά, κ.λπ.), «Η Παρασκευή των Μουσουλμάνων» (Ποια η σημασία της «Παρασκευής», Το κάλεσμα σε προσευχή του μουεζίνη από τον μιναρέ, Νίψεις προσώπου, χεριών και ποδιών, ανυποδησία, Οι πιστοί μέσα στο τζαμί την ώρα της προσευχής, Κοράνιο, Ιμάμης, Κοράνιο, Ιμάμης, Μια παρουσίαση του τζαμιού από Μουσουλμάνους συμμαθητές μας).

iv) δίδεται ως εκπαιδευτικό υλικό (σελ. 34) στους μαθητές απόσπασμα για την Υπαπαντή του 12ετούς Ιησού («Ο Συμεών υποδέχεται τον μικρό Ιησού – Υπαπαντή») και παράλληλα δίδεται στον μαθητή η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (UNICEF 1989). Αναρωτιέται κανείς εάν πρόκειται για εκπαιδευτικό υλικό για το μάθημα των Θρησκευτικών σε παιδιά Γ΄ Δημοτικού ή υλικό σεμιναρίου κάποιας μη κυβερνητικής οργανώσεως για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το γεγονός λοιπόν της Υπαπαντής του Ιησού ως παιδιού δεν αντιμετωπίζεται ως αντικείμενο ανάλυσης της θεολογικής επιστήμης, αλλά στο πλαίσιο μιας κοινωνικής, πολιτικής και νομικής ανάλυσης για την ιδιαίτερη θέση και σημασία των παιδιών στον κόσμο και την κοινωνία.

v) στη «ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 6: Ποιος είναι ο Ιησούς Χριστός;» το εκπαιδευτικό υλικό προτείνει στον μαθητή για τον Χριστό τα εξής

κεφαλαιώδη χαρακτηριστικά του Ιησού: «1. Έρθε στον κόσμο **σαν ξένος**», «2. Ο Μεσσίας που όλοι προσδοκούσαν», «3. Ένας **δάσκαλος** που όλοι θαύμαζαν» «4. **Κοντά σε όλους χωρίς διάκριση**», «5. **Αρνήσεις και κατατρεγμοί**» και μέχρις εκεί. Ο Χριστός δηλαδή για εμάς τους ορθοδόξους ήταν περίπου ένας φέρελπις, σοφός και κατατρεγμένος μετανάστης – δάσκαλος. Αγνοούνται ιδιαίτερες θεολογικές διαστάσεις που αναδεικνύουν μία μοναδικότητα της αποστολής και του προσώπου του Κυρίου, χωρίς σύγχυση με κοσμικές έννοιες (δάσκαλος, ξένος κ.λπ.). Η πολύ βασική σωτηριολογική προοπτική της έλευσης του Ιησού «Οὐκ ἦλθον κρῖναι τόν κόσμον, ἀλλά σῶσαι τόν κόσμον» επίσης παραβλέπεται πλήρως.

Β. στην Δ' Δημοτικού:

i) Στην «ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Όταν οι άνθρωποι προσεύχονται» ο μαθητής των 9 ετών μαθαίνει γενικώς, με οριζόντια ανάπτυξη, περί της «προσευχής» στην Βίβλο, στην Καινή Διαθήκη, στο Ισλάμ, στον Ιουδαϊσμό καθώς και μία Ινδιάνικη προσευχή. Η προσευχή δεν αναλύεται δηλαδή μέσα ένα θεολογικό πλαίσιο, αλλά ως μια διεθνής συνήθεια, από την άποψη της κοινωνιολογίας των θρησκειών.

ii) ακολουθεί η «ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Σπουδαία παιδιά», όπου μεταξύ άλλων, δίδεται εκπαιδευτικό υλικό για τον Ισαάκ, τον Μωυσή, Δαβίδ και ακολουθεί ο «Ο διψασμένος κότσυφας», λαϊκό παραμύθι από το Μπαγκλαντές και «Ο Φαντασμένος» της Ζωρζ Σαρρή – όλα αυτά μαζί. Το βάρος πέφτει όχι στο παιδί ως έννοια μέσα στην θεολογία, αλλά στο πώς οι διάφορες θρησκευτικές παραδόσεις, λαϊκές παραδόσεις, λογοτεχνικά κείμενα κ.λπ. αντιμετωπίζουν το παιδί.

iii) στην «ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Όλοι ίσοι, όλοι διαφορετικοί» παρέχεται εκπαιδευτικό υλικό μεταξύ άλλων για το χριστιανικό Βάπτισμα, για το Βάπτισμα και Χρίσμα των Ρωμαιοκαθολικών, Βάπτισμα των Προτεσταντών, τις «Τελετές ενηλικίωσης στον Ιουδαϊσμό», τις «Τελετές ενηλικίωσης των Μουσουλμάνων». Είναι ξεκάθαρη η μη θεολογική, λαογραφική και εθνολογική οπτική της ανάλυσης.

iv) στην «ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 5: Ιεροί τόποι και ιερές πορείες» δίδεται εκπαιδευτικό υλικό με εναρκτήριο το κείμενο: «Οι συμμαθητές και οι συμμαθήτριάς της την ακούν και την ζηλεύουν: και πού δεν έχει πάει η Ζωή! Αυτά, όμως, μέχρι πέρσι· γιατί φέτος άλλαξε προορισμούς η Ζωή: πρώτα σε ένα κοντινό κέντρο φιλοξενίας προσφύγων, μετά στο νοσοκομείο της πόλης μας, στο τέλος σε μια φυλακή. Τρόμαξαν τα άλλα παιδιά μόλις άκουσαν τους νέους προορισμούς». Προφανώς το κείμενο αποβλέπει, πλην άλλων, να ευαισθητοποιήσει τα παιδιά της Δ'

Δημοτικού για το προσφυγικό πρόβλημα ως ανθρωπιστικό ζήτημα. Το κάνει όμως όχι απλώς με όρους απολύτως μη θεολογικούς και γενικά μη θρησκευτικούς. Το εκθέτει ως ζήτημα κοινωνικής ψυχολογίας ή ως έρεθισμα για αναθεώρηση της προσωπικής μας βιοθεωρίας –η θεολογική διάσταση απουσιάζει.

Στο ίδιο κεφάλαιο συνδέεται το εκπαιδευτικό υλικό συγκεχυμένα με την πορεία των Εβραίων προς την Γη της Επαγγελίας, τα ταξίδια του Ιησού, και με τους τόπους προσκυνήματος των χριστιανών στην Ελλάδα, των Ρωμαιοκαθολικών στην Πορτογαλία, το χατζ στην Μέκκα, το Μπενάρς των ινδουϊστών στο Γάγγη κ.λπ.. Το ζήτημα είναι η περιπλάνηση του ανθρώπου στην αναζήτηση του Θεού, που δεν διαφέρει από την περιπλάνηση ενός πρόσφυγα, ως αντικείμενο κοινωνιολογικής εξιστόρησης και φιλοσοφικής μελέτης.

ν) στην «ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 6: Χριστιανοί άγιοι και ιερά πρόσωπα άλλων θρησκειών» δίδεται εκπαιδευτικό υλικό για τον άγιο Φραγκίσκο και τα ζώα, την Αγία Λυδία την Φιλιππησία, Μωάμεθ, τον απεσταλμένος του Αλλάχ, Ραβίνο Ελεάζαρ, τον Βούδα τον «φωτισμένο δάσκαλο», όπως αποκαλείται, τον Κομφούκιο τον «φιλόσοφο της Ανατολής», τον Λάο-Τσε τον γεροδιδάσκαλο κ.λπ..

vi) στην «ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 7: Ιερά βιβλία» δίνεται εκπαιδευτικό υλικό για την Αγία Γραφή το «Ιερό βιβλίο των Χριστιανών», το Κοράνιο των Μουσουλμάνων, την Τανάκχ των Εβραίων, τις Βέδες των Ινδουϊστών, το Ταό-Τε-Κίνγκ του Λάο Τσε. Εκτός των προβλημάτων που δημιουργεί η πρόχειρη παράθεση διαφορετικών θρησκευτικών στοιχείων κάτω από «κοινές» έννοιες, επιπρόσθετες δυσκολίες δημιουργούνται από τις διαφορές στη νοηματοδότηση των στοιχείων αυτών. Εν προκειμένω, τα ιερά κείμενα έχουν διαφορετική σημασία και αξία στη ζωή των πιστών τον Ινδοϊσμό από ό,τι στο Ισλάμ. Ο κατακερματισμός των θρησκειών σε επιμέρους στοιχεία προκειμένου να αναδειχθούν κάποιες ομοιότητες μεταξύ τους, δεν επιτρέπει στους μαθητές να κατανοήσουν τη λειτουργική θέση των στοιχείων αυτών σε ένα οργανωμένο όλο, όπως είναι η θρησκεία, από την οποία έχουν αποκοπεί τα στοιχεία αυτά.

Γ. στην Ε΄ Δημοτικού:

i) στην «ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Μαθητές και δάσκαλοι» ο Χριστός παρουσιάζεται βάσει του εκπαιδευτικού υλικού στους μαθητές απλώς ως δάσκαλος που «δίδασκε παντού» («Ο Θεάνθρωπος ως διδάσκαλος, συνοδοιπόρος και οδηγός»).

ii) στην «ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Συμπόρευση με όρια και κανόνες» δίδεται ως εκπαιδευτικό υλικό η «ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΟΗΕ (1948)». Η ύλη αυτή προσφέρεται σε παιδιά, που, σε αυτήν την ηλικία, ακόμα δεν είναι σε θέση να αντιληφθούν τι είναι ο Ο.Η.Ε. και η νομική και πολιτική έννοια των «ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Και εξ άλλου αυτό το υλικό έχει σχέση με ένα μάθημα θρησκευτικής αγωγής ή τα Θρησκευτικά έγιναν μάθημα πολιτικής ηθικής ή προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

iii) στην «ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Συμπόρευση με όρια και κανόνες» παρέχεται εκπαιδευτικό υλικό στα παιδιά για τις Δέκα Εντολές, την εντολή του Κυρίου για την αγάπη προς τους εχθρούς, και τους «Κανόνες σε άλλες θρησκείες»: την Χαντίθ των μουσουλμάνων, τον νόμο του Ντάρμα των Ινδοϊστών, τον κανόνα της μη βίας των Βουδιστών, την αφοσίωση των Εβραίων στον νόμο,

iv) στην «ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Προχωράμε αλλάζοντας» το εκπαιδευτικό υλικό ξεκινά με τον όρο «Ζητώντας συχώρηση / δίνοντας συχώρηση» (sic) και κείμενα για την «Μετάνοια και συγχώρηση στη βιβλική εμπειρία», την «Συγγνώμη και άφεση στην παράδοση της Εκκλησίας», την Νηστεία και άσκηση στις θρησκείες του κόσμου: Ισλάμ, Ινδοϊσμός, Βουδισμός.

v) στην «ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 6: Αποστολές για την «καλή είδηση» παρουσιάζεται μέσα από κείμενα το: “«Χριστός Ανέστη!» Μια «καλή είδηση» για όλο τον κόσμο”. Η Ανάσταση εμφανίζεται στον μαθητή αποθρησκευτικοποιημένη, εξομοιωμένη με την εμπειρία μίας καλής ειδήσεως να δίνεται βαθύτερη εξήγηση μέσα από τα προτεινόμενα κείμενα της θεολογικής διάστασης της Ανάστασης στην ορθόδοξη θεολογία.

Δ. στην ΣΤ’ Δημοτικού και στο Κεφάλαιο «3. Μπροστά στον «ξένο» σήμερα» ο μαθητής διδάσκεται την άποψη του μαρξιστή δημιουργού Μπέρτολτ Μπρεχτ για τους ξένους μέσα από το ποίημά του “Για τον όρο «μετανάστες”. Ο μαθητής παραμένει ανυποψίαστος ότι πολλά περισσότερα και βαθύτερα για τον «ξένο» είχαν ειπωθεί στη γραμματεία της Εκκλησίας μας (σε επόμενη τάξη (Β’ Γυμνασίου) παρατίθεται ο λόγος Αγίου Επιφανίου «Δος μοι τούτον τον ξένον») και κυρίως για την ορθόδοξη οπτική του ξένου όχι ως «άλλου» με τους όρους της κοινωνιολογίας και της πολιτικής ή εθνολογικής θεωρίας, αλλά ως «πλησίον» κατά την ορθόδοξη θεωρία.

Δυστυχώς όλη η διδακτική ύλη είναι διαιρεμένη σε αφηρημένες έννοιες της ψυχολογίας, της πολιτικής επιστήμης, της κοινωνιολογίας της

θρησκείας, της ηθικής φιλοσοφίας (λατρεία, αυτογνωσία, αγιότητα, επικοινωνία, ήθος, προσευχή, γιορτή κ.λπ.), για τις οποίες παρατίθενται σε διαθρησκευτικό και πολιτιστικό επίπεδο απόψεις και δείγματα γραφής από κείμενα.

Γνωρίζετε όμως κ. Πρόεδρε ότι για την συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών το μάθημα στο σχολείο λειτουργεί στην συνείδησή τους ως μια αυθεντική φωνή, μία κυριαρχική υπόδειξη του σχολείου για το σωστό και το λάθος. Το μάθημα των Θρησκευτικών λειτουργεί επίσης και ως ένα μάθημα βιοθεωρίας. Γι' αυτό και τα παιδιά πολλές φορές διατυπώνουν αντιρρήσεις ή αμφιβολίες για τις απόψεις των γονέων τους, με βάση όσα διδάχθηκαν στην σχολική τάξη. Και αυτός είναι και ο σπουδαίος παιδαγωγικός ρόλος της Πολιτείας μέσω της εκπαίδευσης των παιδιών και των νέων. Έτσι λοιπόν όλα τα παραπάνω παρέχονται ως εκπαιδευτικό υλικό σε ηλικίες, που ο μαθητής - παιδί ορθόδοξης οικογένειας είναι αδύνατο να έχει ακόμα ολοκληρωμένη και απόλυτα συνειδητή εικόνα της δικής του θρησκευτικής πίστης, ακόμα και εάν πηγαίνει σε κατηχητικό σχολείο της Ενορίας του. Και έρχεται το εκπαιδευτικό υλικό όχι μόνο να μην βοηθήσει το παιδί μιας ορθόδοξης οικογένειας στη διαμόρφωση μιας συνεκτικής εικόνας για την Ορθοδοξία, αλλά να κλονίσει και τις νωπές ακόμα θρησκευτικές του πεποιθήσεις, να του προκαλέσει σύγχυση, ενσπείροντας του την λογική αμφιβολία ότι δεν αποκλείεται τελικά ο Χριστός να είναι και προφήτης του Ισλάμ ή ότι όλες οι θρησκευτικές παραδοχές είναι το ίδιο αληθείς - όλα αυτά σε παιδιά των 8 ή 9 ετών ετών χωρίς την ανεπτυγμένη κριτική ικανότητα και το στέρεο γνωστικό υπόβαθρο, που προϋποθέτει μια τέτοια συζήτηση.

Ε. χωρίς να έχει προηγηθεί μια εις βάθος ανάλυση για τον Χριστό (Χριστολογία) ο μαθητής φθάνει στην Β' Γυμνασίου για να πληροφορηθεί:

i) στην «ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2. Ποιος είναι ο Θεός των Χριστιανών; «Τίνα με λέγουσιν οι άνθρωποι είναι;» σχετικά με τις «Γνώμες των ανθρώπων για τον Ιησού Χριστό i. Πρόσωπα της εποχής του (Πιλάτος, Νικόδημος, Ιώσηπος, Κέλσος) ii. Φιλόσοφοι, καλλιτέχνες (Μπ. Πασκάλ, Μ. Μπούμπερ, Μ. Γκάντι, Τ. Λειβαδίτης)» και μετά από ένα εκπαιδευτικό υλικό με κείμενα και υποθέματα με τίτλο «II. Ο Ιησούς Χριστός στην Καινή Διαθήκη» ακολουθεί εκπαιδευτικό υλικό: «III. Ο Ιησούς στο Κοράνιο και στις Χαντίθ i. Κοράνιο, Ο Υιός της Μαρίας (2, 87 και 253. 3,45 και 4.157,171), Ιησούς και λόγος του Θεού (3, 39, 45 και 4,

71) Προφήτης (3, 49, 53), Εσχατολογικός προφήτης (93, 61) Θαυματουργός (21, 91 και 66, 12), ii. Χαντίθ. Ο Ιησούς απρόσβλητος από τον πειρασμό τη στιγμή της γέννησής του, i. Κοράνιο: Ο Υιός της Μαρίας (2, 87 και 253. 3,45 και 4.157,171), Ιησούς και λόγος του Θεού (3, 45 κ.α.)» κ.λπ. και για τον Χριστό στην: «ii. Χαντίθ. Ο Ιησούς απρόσβλητος από τον πειρασμό τη στιγμή της γέννησής του». Προκύπτει το ερώτημα για πόσους «Χριστούς» θα αποκτήσει γνώσεις ο μαθητής των 13 ετών; Η ισόρροπη ανάπτυξη σ' αυτήν την ηλικία, χωρίς μια στέρεη χριστολογική ανάλυση σε προηγούμενες τάξεις, δεν προκαλεί, το λιγότερο, θρησκευτική σύγχυση σε έναν ορθόδοξο μαθητή, που μπορεί να έχει ακούσει στην οικογένεια ή στο κατηχητικό για τον Ιησού και πληροφορείται στο σχολείο ότι υπάρχουν, όχι ένας, αλλά 3 «Χριστοί»;

ii) στη Β' Γυμνασίου και στην «ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3. Ποιος είναι ο άνθρωπος;» το εκπαιδευτικό υλικό εκτείνεται «Από τον Οδυσσέα μέχρι τους υπερήρωες των σύγχρονων κόμικ» (ακολουθεί προτεινόμενο δοκίμιο του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου «Το τέλος του ηρωισμού», στίχοι από τα τραγούδια ο «Μικρός Ήρωας» του Λ. Κηλαηδόνη, και «Ο αγαπημένος ήρώας μου» της Τατιάνας Ζωγράφου).

Ακολουθούν οι απόψεις του Έριχ Φρομ και του Άγγελου Τερζάκη στο βασικό θέμα: «ii. Η δύναμη και η αδυναμία του σύγχρονου ανθρώπου» για να συνεχίσει η ύλη στο: «II. Ο σκοπός και το νόημα της ζωής του ανθρώπου: Η βιβλική πρόταση και η θεολογική ερμηνεία» με αποσπάσματα κειμένων και βιογραφιών ορθοδόξων Αγίων (8 σελίδες) και να καταλήξει με κείμενα για το βασικό θέμα: «IV. Ο άνθρωπος στις άλλες θρησκείες i. Ιουδαϊσμός, Ο άνθρωπος ως αντικείμενο της θείας φροντίδας (Ψλ 8, 5-7) ii. Ισλάμ, Ο άνθρωπος ως «χαλίφης» (τοποτηρητής) της δημιουργίας του Θεού (Κοράνιο, 2, 30-34), Ορθοπραξία (Κοράνιο, Πέντε Στύλοι), Ο άνθρωπος ως μικρόκοσμος (Ρουμί, Ντιβάν 13, 7-11), iii. Ινδουισμός, Κάρμα και άτμαν: Καλές πράξεις και ατομική «ψυχή», Η λύτρωση του ανθρώπου μέσα από την αφοσίωση και την αγάπη, iv. Βουδισμός, Ο σεβασμός απέναντι σε όλα τα πλάσματα).

Δηλαδή ο άνθρωπος εντάσσεται σε ένα προβληματισμό, που αφορά καλλιτέχνες, φιλοσόφους, παιδαγωγούς, ψυχολόγους και την αντίληψη των θρησκειών. Κέντρο της ανάλυσης του εκπαιδευτικού υλικού είναι ο άνθρωπος ως έννοια όχι απαραίτητα θρησκευτική και επ' ευκαιρία της ανάλυσης αυτής δίδεται υλικό για την θέση του ανθρώπου στα διάφορα θρησκευτά. Είναι σαφές ότι το παραπάνω αντικείμενο θεματικά και μεθοδολογικά δεν έχει πλέον κεντρική σχέση με την θεολογία, αλλά μπορεί να το διδάξει ένας φιλόλογος για το μάθημα της «Έκφρασης- Έκθεσης» ή της φιλοσοφίας.

iii) στη Β' Γυμνασίου "ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Εμείς και οι «άλλοι»" ουσιαστικά το μάθημα εκτρέπεται σε πολιτική επιστήμη, κοινωνιολογία, ηθική φιλοσοφία, και θεωρία ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα βασικά θέματα επαναλαμβάνουν την ύλη της ΣΤ' Δημοτικού, αφορούν τον «άλλον», τον ξένον, τη διαφορετικότητα και τον σεβασμό προς αυτήν και είναι: «Ποιος είναι για μας ο «άλλος»; i. Από τις παραδοσιακές κλειστές κοινότητες στις σύγχρονες πλουραλιστικές κοινωνίες των «άλλων», ii. Ο άλλος ως ξένος. Από τον «μακρινό» στον «ανεπιθύμητο», iii. Όψεις της ετερότητας (γλωσσική, θρησκευτική, πολιτισμική, φυλετική ετερότητα), iv. Ο πολιτισμένος κόσμος απέναντι στον «άλλο», • Ακρότητες και εντάσεις: Μισαλλοδοξία, ρατσισμός, διακρίσεις, πόλεμοι, γενοκτονίες και «ολοκαυτώματα», προσφυγιά, ξενοφοβία, • Ο αγώνας για τα ανθρώπινα δικαιώματα και η νομική κατοχύρωσή τους: Μια απάντηση του πολιτισμένου κόσμου» ενώ ακολουθεί υλικό με βασικά θέματα: «II. Ο ξένος σε διάφορες θρησκευτικές παραδόσεις i. Ιουδαϊσμός «Ξένον μην καταπιέζετε, γιατί ξέρετε πώς αισθάνεται ο ξένος, αφού κι εσείς ήσασταν κάποτε ξένοι» (Εξ 23, 9. Λευ 19, 33-34. Αρ 15, 15-16), ii. Ισλάμ, Η μετοίκηση του Μωάμεθ και ο μετανάστης στο Κοράνιο, Ο πιστός ως ξένος στον κόσμο για χάρη της πίστης (Κοράνιο, 2, 18), iii. Ινδοϊσμός, Η ξενιτειά και η περιπλάνηση ως όρος της φωτισμένης ζωής, iv. Βουδισμός, Σεβασμός και φροντίδα για τον ξένο και τον περιπλανώμενο, Ιουδαϊσμός, «Ξένον μην καταπιέζετε, γιατί ξέρετε πώς αισθάνεται ο ξένος, αφού κι εσείς ήσασταν κάποτε ξένοι» (Εξ 23, 9. Λευ 19, 33-34. Αρ 15, 15-16).

δ. αξίζει να σημειωθεί ότι η «Ορθοδοξία και Νέος Ελληνισμός» ως «βασικό θέμα» δίδεται μόνο στη Β' Γυμνασίου και με εκπαιδευτικό υλικό 26 σελίδων στο τέλος της διδακτέας ύλης και επομένως και του σχολικού έτους (ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 6), χωρίς να εκτίθεται ως βασικό θέμα σε καμία άλλη τάξη από την Γ' Δημοτικού μέχρι την Γ' Λυκείου.

ε. εξ ίσου εντυπωσιακό είναι ότι η Μητέρα Εκκλησία των Ορθοδόξων Εκκλησιών, το «Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης» υπάρχει ως «βασικό θέμα» μόνο στην εκπαιδευτικό υλικό της Β' Γυμνασίου και στο τέλος της σχολικής ύλης, καταλαμβάνοντας έκταση μόλις μισής σελίδας (με 2 παραγράφους «α. Η ιστορία του», «β. Ο ρόλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου στη σύγχρονη Ορθοδοξία»).

Ακόμα λοιπόν και εάν το μάθημα των Θρησκευτικών επιθυμούσε να μελετήσει την Εκκλησία, ως ιστορικό φαινόμενο, μετατρέπόμενο σε «ιστορία θρησκειών», οι παραπάνω επιλογές αποκαλύπτουν μια επίμονη ενασχόληση του εκπαιδευτικού υλικού με σύγχρονα πολιτικά,

φιλοσοφικά και κοινωνικά προβλήματα, και όχι με την ανάλυση της πορείας της Εκκλησίας στον ιστορικό χρόνο, ούτε με την ανάλυση σύγχρονων εκκλησιαστικών θεσμών, οι οποίοι αντιμετωπίζονται μόνο σε όσο μέτρο έχουν συνάφεια με επίκαιρα και κοσμικά προβλήματα.

ΣΤ. Στο Λύκειο το εκπαιδευτικό υλικό για το μάθημα επικεντρώνεται στην μελέτη εννοιών από την άποψη της ηθικής φιλοσοφίας, της κοινωνιολογίας, της φιλοσοφίας της θρησκείας και κοινωνιολογίας της θρησκείας. Ενδεικτικά:

i) στην Α' Λυκείου (Θρησκεία και σύγχρονος άνθρωπος) και στην «ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1.1. Αναζήτηση του Θεού» δίδεται στους μαθητές το τραγούδι «Ο Προσκυνητής» του Αλκίνοου Ιωαννίδη με κενά σε ορισμένους στίχους και ο μαθητής καλείται να βρει από πού λείπουν και συμπληρώσει τις λέξεις: «ταξίδι - ψυχή μου - κάποιος – τάματα (2) - προσευχή - έρωτας – αγάπη».

ii) στην Α' Λυκείου, στη «ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1.3. Επικοινωνία» (με τους ανθρώπους; με τον Θεό;) το εκπαιδευτικό υλικό παραθέτει προς διδασκαλία και μελέτη: α) ένα ινδιάνικο παραδοσιακό παραμύθι (Ο Άνεμος) για τον «Άνεμο», που απήγαγε την όμορφη κόρη ενός ινδιάνου φύλαρχου, β) τους στίχους από το τραγούδι «Ο Μπαγάσας» του Νικόλα Άσιμου (1997, «**Ρε μπαγάσα! Περνάς καλά εκεί πάνω...**»), γ) τους στίχους από το «Περιβόλι» (1966) και την «Συννεφούλα» (1966) του Διον. Σαββόπουλου, δ) τον **61^ο Ψαλμό**, ε) στίχους από το τραγούδι «**Umbrella**» (2007) της Rihanna, στ) κείμενα για τον «Θείο Έρωτα» και την «Προσευχή», ζ) κείμενο του Ισπανού Αγίου της Ρ/καθολικής Εκκλησίας Ιωάννου του Σταυρού, η) τους στίχους από το τραγούδι «**Δίψα**» (2003) του Νίκου Πορτοκάλογλου («**Δεν είν' η Κίρκη, η μάγισσα, του σεξ η θεά, η Καλυψώ, η Ναυσικά με του μπαμπά τα λεφτά...**») και θ) αμέσως μετά ακολουθεί απόσπασμα από την «**Επί του Όρους ομιλία**» (Ματθ. κεφ. 5-7).

Προφανώς, μόνο εάν υποβαθμισθεί η βαθειά θεολογική και ανθρωπολογική διάσταση της «Επί του Όρους ομιλίας» μπορεί να συνδεθεί με τους στίχους των παραπάνω τραγουδιών. Το εκπαιδευτικό υλικό δίνει τροφή για σκέψη πάνω σε έννοιες, όπως η «επικοινωνία», που έχουν, πλην άλλων, και θρησκευτική σημασία, προσπαθώντας όμως να προβληματίσει γι' αυτές με τα εργαλεία της ψυχολογίας ή της μουσικής κ.λπ., αλλά πάντως όχι ως κύριο αντικείμενο θεολογικού προβληματισμού.

iii) στην Α' Λυκείου το κεντρικό ζήτημα της ελευθερίας και του αυτεξούσιου του ανθρώπου, στο οποίο έχει συνεισφέρει τόσα πολλές και κεφαλαιώδεις προτάσεις η ορθόδοξη πατερική και εν γένει θεολογική γραμματεία («ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4.1 Ελευθερία») περιορίζεται σε εκπαιδευτικό υλικό με πατερικά κείμενα μόλις 1 σελίδας και εμπλέκεται με, άσχετα προς την ορθόδοξη οπτική, δοκίμια για τους φυλακισμένους, στίχους από ελληνικό παραδοσιακό τραγούδι για την φυλακή, στίχους για την «Έξοδο» των Εβραίων από ξένα τραγούδια (spirituals, όπως το «Go Down Moses» του Louis Armstrong κ.λπ.). Είναι σαφές και εδώ πού πέφτει το κέντρο βάρους: η βασική θέαση του ζητήματος της ελευθερίας με αφετηρία την κοσμική οπτική διαφόρων τεχνών και επιστημών (πολιτική, κοινωνιολογία κ.λπ.), στην οποία απλώς συνεισφέρει και συμβάλλει και η θεολογική προσέγγιση.

iv) στην Β' Λυκείου δίνονται στον μαθητή ως αφορμές για προβληματισμό γύρω από την έννοια «Στερεότυπα» διάφορες φωτογραφίες, της μουσουλμάνας μαθήτριας με μανδύλα σε ελληνική παρέλαση, από κατάσταση μουσουλμάνου ιδιοκτήτη με αραβική επιγραφή στο κέντρο της Αθήνας, η φετινή φωτογραφία της Αιγύπτιας αθλήτριας και της Γερμανίδας αθλήτριας από αγώνα μπιτς βόλεϊ στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Ρίο. Είναι ενδεικτική και εδώ η εξαλλαγή του μαθήματος με επίκεντρο την κοινωνιολογία της θρησκείας, την εθνολογία ή την πολιτική επιστήμη και όχι τον θεολογικό προβληματισμό πάνω στις διαθρησκειακές ή εθνολογικές διαφορές.

v) στην ίδια τάξη, στο πλαίσιο νοηματοδότησεως της έννοιας «Διάλογος» δίδεται μία γελοιογραφία του Economist για τους θρησκευτικούς πολέμους: ένα πεδίο μάχης γεμάτο ερείπια και νεκρούς, ένας επιζών αναφέρει «Όλα ξεκίνησαν με μια διαφωνία ποιανού ο θεός ήταν πιο ειρηνικός, καλοσυνάτος και συγχωρητικός». Πρόκειται για αντιθρησκευτικά ερεθίσματα, που υποβάλλουν στον μαθητή, στο πλαίσιο ενός μαθήματος θρησκευτικής αγωγής, την αποδοχή της ιδέας ότι οι θρησκείες είναι υπαίτιες για την βία στον κόσμο και ότι η ισχυρή πίστη οδηγεί σε μισαλλοδοξία. Αυτή είναι η θέση του επίσημου σχολείου στο πλαίσιο του μαθήματος των Θρησκευτικών; Και εν πάση περιπτώσει μήπως αυτό είναι αντικείμενο ανάλυσης της κοινωνιολογίας των θρησκειών ή του μαθήματος της αγωγής του πολίτη;

vi) επίσης στην ίδια τάξη, κατά την νοηματοδότηση της έννοιας «Διάλογος», παρατίθεται και η εξιστόρηση του Σχίσματος Δυτικής Εκκλησίας και Ανατολικής Εκκλησίας του Χριστού. Η εξιστόρηση αυτή στο πλαίσιο της έννοιας «Διάλογος» βγάζει το σύνθετο πρόβλημα του Σχίσματος από την ανάλυση της θεολογικής διαφοράς των δύο

Εκκλησιών, και το αντιμετωπίζει απλώς ως ένα πρόβλημα έλλειψης «Διαλόγου» με κοσμικά κριτήρια κοινωνικής ή ηθικής ανάλυσης.

Ζ. Η διδακτέα ύλη των Θρησκευτικών στο Δημοτικό Σχολείο συμπληρώνεται από προτεινόμενο μουσικό υλικό για εκπαιδευτική χρήση. Τα προτεινόμενα μουσικά έργα συσχετίζονται με τις «θεματικές ενότητες» της ύλης και τα «βασικά θέματά» τους και προτείνονται με ορισμένη σειρά μουσικά έργα της εκκλησιαστικής και της κοσμικής μουσικής. Χωρίς φυσικά πρόθεση υποτιμήσεως του έργου και της αξίας των δημιουργών, των οποίων τα τραγούδια επιλέχθηκαν και προτείνονται ως διδακτέα ύλη στο μάθημα των Θρησκευτικών, αναρωτιέται κανείς τι σχέση μπορεί να έχουν μεταξύ τους, αλλά και με το μάθημα των Θρησκευτικών, τραγούδια που θα μπορούσαν να είναι σπουδαίο αντικείμενο προβληματισμού και διδασκαλίας σε άλλα μαθήματα ηθικής ή μουσικής αγωγής, όπως ενδεικτικά:

α. στην Θεματική Ενότητα 1 της Γ' Δημοτικού «Ζούμε μαζί» προτείνεται το τραγούδι «**Ας κρατήσουν οι χοροί**» (1983) του Διονύση Σαββόπουλου και μαζί προτείνεται στους μαθητές (αμέσως μετά στο ίδιο κεφάλαιο) το «**Απολυτίκιο Τριών Ιεραρχών**, Ήχος α΄».

β. στην Θεματική Ενότητα 5 της Γ' Δημοτικού «Τα παιδιά: Η χαρά και η ελπίδα του κόσμου» με βασικό θέμα: «II. Ο Ιησούς ως παιδί» προτείνονται τα τραγούδια «**Ήσουν παιδί σαν τον Χριστό**» (1966) του Μάνου Χατζηδάκη, «**Καλημέρα, τι κάνεις**» (1992) του Σταμάτη Σπανουδάκη, ακολουθεί το «**Απολυτίκιον Υπαπαντής**» και μετά προτείνεται το τραγούδι «**Η μικρή Ελπίδα**» (1994) των «Χαϊνιδων». Πρόκειται για αξιόλογα τραγούδια, αλλά, επειδή αναφέρονται στα παιδιά, αρκεί αυτό για να συνδεθούν, από την άποψη του συγκεκριμένου μαθήματος, με το εκκλησιαστικό γεγονός του Υπαπαντής του Ιησού ως παιδιού και να αποτελούν εκπαιδευτικό υλικό για τα «Θρησκευτικά»; Αφήνοντας στην άκρη ότι εκκοσμικεύεται και ισοπεδώνεται η ιδιαιτερότητα της εορτής της Υπαπαντής για τους ορθοδόξους χριστιανούς, δεν είναι αυτή μια εξαιρετικά ρηχή και μη θεολογική προσέγγιση της εισόδου του μικρού Χριστού στον Ναό των Ιεροσολύμων, που την αποσυνδέει από τις βαθύτερες θρησκευτικές και σωτηριολογικές διαστάσεις της; Αν το Υπουργείο Παιδείας πιστεύει ότι ο μαθητής του Δημοτικού είναι ακόμα ανέτοιμος για να διδαχθεί και να κατανοήσει την θεολογική σημασία ενός εκκλησιαστικού γεγονότος είναι προτιμότερο να το αφήσει για επόμενη σχολική τάξη, αντί να το υποβιβάζει ή να υπεραπλουστεύει την σημασία του, προκαλώντας και σύγχυση στα παιδιά.

γ. το μουσικό υλικό της Ε΄ Δημοτικού ξεκινά με την υπόμνηση προς τον εκπαιδευτικό: « ... , καλό είναι να υπάρχει μια σχετική προετοιμασία από τον διδάσκοντα πριν την ακρόαση ή να προτρέπονται οι μαθητές ώστε να αντλήσουν τις σχετικές πληροφορίες. Ένα παράδειγμα: αποκτά άλλη διάσταση η ακρόαση του τραγουδιού «Η δική μου η πατρίδα» (1998), σε στίχους της Νεσιέ Γιασίν και μουσική του Μάριου Τόκα, αν γνωρίζουν τα παιδιά ότι οι στίχοι του τραγουδιού γράφτηκαν το 1977 από τη τότε δεκαοχτάχρονη τουρκοκύπρια ποιήτρια Νεσιέ Γιασίν (Neshe Yashin), σήμερα καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο της Κύπρου, και ότι ο ελληνοκύπριος μουσικοσυνθέτης Μάριος Τόκας υπηρετούσε τη θητεία του ως φαντάρος κατά τη διάρκεια της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο το 1974. Και, βέβαια, έχει τη δική του σημασία να ακουστεί το τραγούδι ερμηνευμένο, εκτός από τον Γιώργο Νταλάρα, και από Μάριο Τόκα ή την Δικοινοτική Χορωδία για την Ειρήνη, τραγουδισμένο και στις δύο γλώσσες». Το συγκεκριμένο τραγούδι δεν περιλαμβάνεται στο προτεινόμενο μουσικό υλικό. Ωστόσο οι υποδείξεις του Ι.Ε.Π. για την δυνατότητα παρουσίασης της Τραγωδίας της Κύπρου μέσα από ένα τραγούδι, το οποίο κατά το Ι.Ε.Π. συμβολίζει τη «δικοινοτική συναδέλφωση» δίνει ένα ξεκάθαρο στίγμα: ότι το Ι.Ε.Π. ενθαρρύνει, όποιον δάσκαλο επιθυμεί, να περάσει μέσα από το μάθημα των Θρησκευτικών συγκεκριμένες πολιτικές απόψεις πάνω σε ηθικά, πολιτικά, κοινωνικά ζητήματα. Δεν νομίζω ότι επιτρέπεται το μάθημα των Θρησκευτικών να μετατραπεί σε διαδικασία μύθεως των μαθητών σε συγκεκριμένες ιδεολογικές τοποθετήσεις, που θα διχάσουν την σχολική κοινότητα και για τις οποίες καλό είναι τα παιδιά, αφού μορφωθούν κατάλληλα, να αποκτήσουν προσωπική γνώμη, χωρίς την αφ' υψηλού υπαγόρευση του σχολείου.

δ. στην Θεματική Ενότητα 2 της Ε΄ Δημοτικού με τίτλο «Συμπόρευση με όρια και κανόνες» προτείνονται ως εκπαιδευτικό υλικό τα τραγούδια το «**Κανονάκι**» (1979) του Διον. Σαββόπουλου, το «**Ρίσκο**» (1985) των «Φατμέ», η «**Βαβέλ**» (2016) της Νατάσας Μποφίλιου κ.λπ.. Παραμένει και εδώ ασαφές τι σχέση μπορούν να έχουν με ένα μάθημα θρησκευτικής αγωγής, αντί να ενταχθούν σε ένα μάθημα μουσικής παιδείας ή ηθικής.

ε. στην Θεματική Ενότητα 3 της Ε΄ Δημοτικού με τίτλο «Προχωράμε αλλάζοντας» με βασικό θέμα: «Όλοι κάνουμε λάθη» προτείνονται ως εκπαιδευτικό υλικό τα τραγούδια «**Ο παπαγάλος**» (2000) του Μίλτου Πασχαλίδη, «**Φτιάξε καρδιά μου το δικό σου παραμύθι**» (1996) του Διονύση Τσακνή, και αμέσως μετά με θέμα «ΙΙ. Μετάνοια και συγχώρηση στη βιβλική εμπειρία» προτείνεται το «**Ελέησόν με, ο Θεός**»

(ηχογράφηση 2016 από τον Πατριαρχικό Ναό Αγ. Γεωργίου Κων/πόλεως).

στ. στην ίδια τάξη, Θεματική Ενότητα 4 «Οι Προφύτες της Βίβλου: Κλήση για μετάνοια και αναγγελία του ερχομού του Μεσσία» και βασικό θέμα: «Κλήση και αφοσίωση, i. Ζωή γεμάτη περιπέτειες και αφοσίωση στον Θεό: • Ηλίας (Β' Βασ 17) • Ησαΐας» προτείνεται ως εκπαιδευτικό υλικό το τραγούδι «**Κεμάλ**» (1993) του Μάνου Χατζηδάκι, ένα σπουδαίο τραγούδι κοινωνικού και επαναστατικού προβληματισμού, άσχετο όμως με το θέμα του ερχομού του Μεσσία ως θεολογικού γεγονότος, μετά ο «**Καλόγερος**» (1972) του Γιάννη Μαρκόπουλου και στο ίδιο κεφάλαιο ακολουθούν ο Ψαλμός «**Μακάριος ο φοβούμενος τον Κύριον**» και τέλος το τραγούδι «**Άγγελος Εξάγγελος**» (1972) των Μπομπ Ντίλαν – Διον. Σαββόπουλου.

ζ. στην ΣΤ' Δημοτικού στην Θεματική Ενότητα 4 με τίτλο «Η Θεία Ευχαριστία: Πηγή και κορύφωση της ζωής της Εκκλησίας» με βασικό θέμα «II. Το μυστήριο της Θείας Λειτουργίας ή Ευχαριστίας: η καρδιά της εκκλησιαστικής ζωής» προτείνεται ως εκπαιδευτικό υλικό το τραγούδι «**Εφτά ποτάμια**» (2005) των «Χαΐνηδων», ακολουθεί ο «**Μυστικός Δείπνος**» (1985) του Σταμάτη Σπανουδάκη, η «**Λειτουργία του Αγίου Χρυσοστόμου**» του Sergei Rachmaninoff (Opus 31) κ.λπ. Πρόκειται για απόλυτο κυκλώνα.

Αναρωτιέμαι κανείς ποια λογική ακολουθεί, εάν υπάρχει, αυτή η «λίστα τραγουδιών» ως εκπαιδευτικό υλικό για το μάθημα των Θρησκευτικών στο Δημοτικό. Επιδιώκει να προσεγγίσει την «θρησκεία» ως κοινωνικό φαινόμενο, έξω από την εσωτερική, θρησκευτική διάσταση που έχει για τα ίδια τα μέλη της Ορθόδοξης Εκκλησίας εν προκειμένω; Προσπαθεί να περάσει στον μαθητή της προεφηβικής ηλικίας την υποσυνείδητη παραδοχή ότι δεν έχει και τρομερή διαφορά έναν Ψαλμό του Δαβίδ από ένα τραγούδι του Μπομπ Ντίλαν; Ότι κατά βάθος η Εκκλησία είναι κοινωνικό - ανθρώπινο γεγονός, μην αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία στο κυρίαρχο για εμάς τους ορθοδόξους γεγονός ότι την έχει ιδρύσει ο Χριστός; Κατά συνέπεια, το σχολείο προτείνει μία εξωτερική, καθαρά κοσμική οπτική για την Εκκλησία, που αμβλύνει την ιδιαιτερότητά της σε σχέση με άλλες εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας και μάλιστα με μη θρησκευτικό περιεχόμενο (π.χ. κοσμική μουσική).

Μετά τα ανωτέρω προκύπτει ότι το μάθημα των Θρησκευτικών όντως δεν μετατράπηκε σε «θρησκευσιολογία», διότι και η «θρησκευσιολογία» είναι κλάδος της Θεολογικής επιστήμης. Απλώς το μάθημα καταργήθηκε και πρόκειται πλέον για ένα μη θεολογικό μάθημα, καθώς έχει εξαλλαχθεί πλέον σε διδασκαλία βασικών εννοιών μέσα από πολιτιστική, φιλοσοφική, ιστορική, κοινωνιολογική, ηθική ή και καλλιτεχνική προσέγγιση του θρησκευτικού φαινομένου. Το κέντρο βάρος έφυγε από την θεολογική ανάλυση, ο μαθητής παρατηρεί την θρησκεία απέξω, από την άποψη άλλων επιστημών και τεχνών, όχι ως αντικείμενο της θεολογικής επιστήμης. Παράλληλα, το νέο μάθημα ψάχνει και εκθέτει στον μαθητή θρησκευτικές αναφορές στον χώρο των επιστημών και των τεχνών, στην κοινωνιολογία, στην ιστορία, στην ηθική φιλοσοφία, στην λαογραφία, στην λογοτεχνία, στην μουσική κ.λπ..

Το βέβαιο είναι ότι από αυτές τις ψηφίδες γνώσεων δεν γίνεται στην σχολική τάξη αυτοτελής διδασκαλία του δόγματος και της λειτουργικής της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης ή των άλλων θρησκευτικών παραδόσεων και η όποια σύγκριση δεν λειτουργεί σε θεολογική βάση, αλλά σε έδαφος παρατήρησης των κοσμικών εκδηλώσεών τους.

Είναι απολύτως σαφές ότι για ένα παιδί και ιδίως της προεφηβικής ηλικίας, χωρίς την κριτική ικανότητα ενός ενήλικα, το εκπαιδευτικό υλικό συγχέει τις διαφορές των θρησκευτικών αντιλήψεων και το κυριώτερο, δεν καταφέρνει να μεταδώσει ολοκληρωμένες γνώσεις για την ορθόδοξη χριστιανική παράδοση ως αρμονικό σύνολο και τις θεολογικές διαφορές της από τα άλλα θρησκευτά. Οι θρησκευτικές παραδόσεις όμως δεν μπορούν, κατά την ανάπτυξη του μαθήματος των Θρησκευτικών, να αντιμετωπίζονται περίπου ως ποδοσφαιρικές ομάδες με τα εργαλεία της κοινωνιολογίας, της ιστορίας, της πολιτικής ή της αισθητικής ανάλυσης.

Πλέον το νέο μάθημα έγινε μία διδασκαλία ηθικής και πολιτικής θεωρίας, καλλιτεχνικής παιδείας, κοινωνιολογία των θρησκειών, πολιτισμός και ιστορία θρησκειών, και όλα αυτά για να διασωθεί, υποτίθεται, η «υποχρεωτικότητα» του. Η θεολογική ύλη, όπου υπάρχει, αντιμετωπίζεται ασπόνδυλα, διότι ακριβώς το εκπαιδευτικό υλικό αρθρώνεται όχι με κριτήρια μιας επιστημονικά δόκιμης διδασκαλίας ενός θεολογικού μαθήματος, αλλά με κριτήρια την υπηρετήρησης της σύνδεσής τους με την κοσμική τέχνη και τις επιστήμες άλλων κλάδων και την ανάπτυξη μιας **«κριτικής θρησκευτικότητας»**.

Ο όρος **«κριτική θρησκευτικότητα»** που αναφέρεται ως εκπαιδευτικός στόχος του μαθήματος των Θρησκευτικών στις πρόσφατες Υπουργικές Αποφάσεις τι σημαίνει; Ότι προφανώς ο μαθητής

εκπαιδεύεται με στόχο να αναπτύξει μια συγκεκριμένη στάση εκλογίκευσης απέναντι στις θρησκείες. Και ο όρος χρησιμοποιείται αντιθετικά προς την «άκριτη θρησκευτικότητα».

Δεν νομίζω ότι επιτρέπεται σε ένα δημοκρατικό Υπουργείο Παιδείας να στοχεύει στην ποδηγέτηση των μαθητών για τον πολιτικά ορθό τρόπο του «θρησκεύειν», ασκώντας θρησκευτικό πατερναλισμό. Όπως ο καθένας είναι ελεύθερος να μην πιστεύει, είναι ελεύθερος να πιστεύει με τον συναισθηματικό, μυστικιστικό ή περισσότερο λογικό τρόπο που επιθυμεί. Έργο του Κράτους, στο πλαίσιο άλλων μαθημάτων, είναι να διδάξει τον σεβασμό κοινών ηθικοπολιτικών αξιών, ακόμα και εάν η ατομική θρησκευτική τοποθέτηση τις αποδοκιμάζει. Δεν μπορεί όμως να εκριζώνεται η θεολογική επιστήμη από το μάθημα των Θρησκευτικών, προκειμένου το μάθημα να υπηρετήσει (κοινά ή μη κοινά αποδεκτούς) σκοπούς πολιτικής καθοδηγήσεως.

Επομένως, το συμπέρασμα είναι ότι το μάθημα των Θρησκευτικών τώρα πλέον έγινε «κατηχητικό» μετά τις Υπουργικές Αποφάσεις της 13.9.2016, διότι προσπαθεί, με σαφή πολιτικά κριτήρια, να κατηχήσει και να στρατεύσει τους μαθητές σε μια εκκοσμικευμένη στάση απέναντι στο θρησκευτικό φαινόμενο. Παράλληλα συντηρεί μία θεολογικά ρηχή προσέγγιση της Ορθόδοξης Εκκλησίας, εκμηδενίζοντας την ιδιαιτερότητα του ορθόδοξου δόγματος και της χριστιανικής παράδοσης, αφού τα καταβιβάζει και τα μελετά στο επίπεδο του απλού κοινωνικού ή φιλοσοφικού κινήματος, όπως ο τροσκισμός ή η οικολογική κίνηση.

Πρόταση.

Η παιδαγωγική στάθμιση ότι οι νέοι μας πρέπει να έχουν και θρησκευτική μόρφωση δεν είναι κατάλοιπο σκοταδισμού ή κάποιας ξεπερασμένης συντηρητικής ιδεολογίας, αλλά μορφωτική επιλογή, με σαφή παιδαγωγική στοχοθεσία, η οποία δεσμεύει την Πολιτεία, ακόμα και εάν οι προσωπικές πολιτικές θέσεις των υπεύθυνων ή οι κομματικές αντιλήψεις οποιουδήποτε χώρου δεν συμφωνούν με αυτό.

Στην μοναδική συνάντηση που διοργανώθηκε από το Ι.Ε.Π. με την συμμετοχή Επιτροπής της Εκκλησίας της Ελλάδος, το αίτημα της Επιτροπής ήταν σαφές: η έναρξη ουσιαστικού, επιστημονικά τεκμηριωμένου και δομημένου διαλόγου, προκειμένου να τεθούν ουσιαστικές βάσεις, ώστε με ασφάλεια να τύχουν εφαρμογής στην

εκπαίδευση οι αλλαγές, που θα αποφασισθούν για το μάθημα. Το αίτημα αυτό δεν απαντήθηκε ποτέ από το Ι.Ε.Π., ούτε υπήρξε πρόσκληση για άλλη συνάντηση. Το αίτημά μας για ανοικτό και ουσιαστικό διάλογο παραμένει σε εκκρεμότητα, αλλά με προαπαιτούμενο την έναρξή του από μηδενική βάση.

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ